

Heltai Pál

Hungarian–English Contrastive Linguistic Studies

Budapest: L'Harmattan Kiadó, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021, 232 oldal
ISBN 978-2-343-22292-9

*Szentirmay Piroska*¹

A Károli Gáspár Református Egyetem Károli Könyvek L'Harmattan, idegen nyelvű sorozatában jelent meg Heltai Pál *Hungarian–English Contrastive Linguistic Studies (Magyar–angol kontrasztív nyelvészet)* című tanulmánykötete Kovács Tímea és Dróth Júlia szerkesztésében. A szerző több évtizedes oktatói és tudományos pályafutását számos hazai és nemzetközi publikáció is gazdagítja többek között szaknyelvi, kontrasztív nyelvészeti, fordítástechnikai területeken. A több mint kétszáz oldalas, angol nyelvű kötet gazdag referenciaanyaggal és a kontrasztív nyelvészet eszközeinek felhasználásával nyújt betekintést a magyar–angol nyelvpár sajátos viselkedésébe.

Ahogy a szerző az előszóban kifejti, elsősorban angol szakos egyetemi hallgatóknak készítette ezt a könyvet azzal a céllal, hogy segítse az angol–magyar nyelvpárra jellemző jelenségek tudatos megfigyelését. Az angol nyelvet tanulók folyamatosan szembesülnek az angol és magyar nyelv különbségeivel, és önkéntelenül is folyamatosan összehasonlítják a két nyelvet, tehát végeredményben a kontrasztív nyelvészetet a gyakorlatban művelik. Tagadhatatlan – folytatja a szerző –, hogy a nyelvek közötti kontrasztok, így tehát az angol és magyar nyelvek közötti különbségek jelentősen befolyásolják a nyelvtanulás folyamatát, eredményét. A különbségek feltárása, tudatosítása elősegíti mind a sikeres nyelvelsajátítást, mind a sikeres nyelvvoktatást.

A szerző nem kíván teljes képet adni magáról a kontrasztív nyelvészetről, és nem célja az angol és a magyar nyelvtan szisztematikus összehasonlítása, ezért is találjuk a cím végén a „Studies” (tanulmányok) megjelölést, utalva arra, hogy a tanulmánykötet a kontrasztív nyelvészet területén belül különböző részterületeket mutat be, melyek nehézséget okozhatnak a nyelvtanulásban, illetve hibák gyakori forrásai a magyar anyanyelvű angol nyelvet tanulók számára.

A könyv szerkezetileg e részterületek köré felépített fejezetekből áll. Az összesen tizenkét fejezetből az első két fejezet a kontrasztív nyelvészet legalapvetőbb elveit és fogalmainak mutatja be, melyek az idegennyelv-tanulás szempontjából releváns jelenségekre világítanak rá. Az első két általános témájú fejezetet követően a nyelvtani kontrasztokon belül körüljárja az igei és főnévi szerkezetek, valamint a

¹ SZENTIRMAY PIROSKA
doktoranduszhallgató
ELTE BTK FTT
szentirmay.piroska@gmail.com

névmások és határozók témakörét. A további fejezetekben a lexikai, frazeológiai és szövegépítkezési, valamint pragmatikai kontrasztokat mutatja be. A kontrasztív nyelvészet szorosan vett területén túlmutatva a szerző külön fejezetben vizsgálja azokat a nyelvi kontrasztokat, melyek az angol és magyar nyelvpár esetén fontos szerepet játszhatnak és nehézséget jelenthetnek a fordítás során mindkét fordítási irányban. A legutolsó, 12. fejezet összegezi az előző fejezetekben leírtakat és általános képet ad az angol és magyar nyelvek közötti különbségekről.

A szerző három határozott elv szerint építette fel a tanulmánykötetet. Az első elv alapján először elméleti bevezetést nyújt a kontrasztív nyelvészethez az első két fejezetben, mivel ezek az elméleti alapok szükségesek minden további fejezetben a kontrasztok leírásának megértéséhez a különböző nyelvi szinteken. A második elv, mely a könyv minden fejezetében megjelenik, a gyakorlati példák bemutatása, melyek illusztrálják az adott kontraszt természetét. A harmadik elvnek megfelelően a fejezetek végén feladatsorok adnak alkalmat az elméleti tudás gyakorlati elmélyítéséhez.

A kötetet mind az angol nyelvet tanító tanárok, mind a nyelvet tanuló diákok érdeklődéssel forgathatják, akár ismereteik önálló gyarapítására is alkalmas. Hasznos a kötet olyan nyelvi készségek fejlesztéséhez is, melyek a mindennapi és szakmai kommunikáció során zavarba hozhatják a nyelvtanulót, a nyelv használóját vagy akár a nyelv oktatóját. Annak ellenére, hogy a könyv nem azzal a céllal készült, hogy teljesen átfogó képet adjon a kontrasztív nyelvészetről, gazdag szakirodalmi háttéranyaggal szolgál az olvasók számára. A függelékben a szerző röviden bemutatja a kontrasztív nyelvészet eddigi kiemelkedő projektjeit, és felsorolja a legfontosabb könyveket, szerkesztett köteteket, az összehasonlító nyelvészeti alapműveket és az angol–magyar kontrasztív nyelvészeti tanulmányokat.

Az első fejezet (*Contrastive Linguistics*) azt mutatja be, miként nyert teret a kontrasztív nyelvészet az idegennyelv-oktatás területén, majd a nyelvtanítást meghatározó szerepe miként szorult később háttérbe. Mivel a nyelvek minden szinten különböznek egymástól, a nyelvi nehézségek különböző nyelvi szinteken jelentkeznek, és – ahogy azt a kontrasztív elemzés feltárta – a különböző szintű hasonlóságoknak és különbségeknek köszönhetően a nehézségek egyfajta hierarchiája figyelhető meg.

A második fejezet (*Crosslinguistic Influences*) a nyelvek között érvényesülő hatásokra mutat rá, melyekre a nyelvtudomány újabb ágainak megjelenése irányította a szakemberek figyelmét. Egyre inkább elfogadottá vált az a meggyőződés, hogy az idegennyelv-tanulást számos nyelvi és nem nyelvi tényező is befolyásolja, ezért a nyelvoktatással szemben egyre inkább a nyelvelsajátításra irányult a figyelem. Így a kutatások már nemcsak a nyelvek közötti fonológiai, ill. mondattani kontrasztokra fókuszáltak, hanem teret nyertek többek között a szociolingvisztika, diskurzuselemzés, pragmatika vizsgálati módszerei is. A fejezet képet ad mindazokról a nyelvi és nem nyelvi tényezőkről, melyek az idegennyelv-tanulást befolyásolják, valamint arról, hogy az anyanyelv miként okoz negatív és pozitív interferenciát az idegen nyelv használata során. A második fejezet azoknak a stratégiáknak a bemu-

tatásával zárul, melyeket a nyelvtanulók a nyelvi nehézségek leküzdése érdekében fejlesztenek ki.

A harmadik, az angol és magyar hangrendszer összehasonlításának szentelt fejezet (*The Sound Systems of English and Hungarian*) többek között olyan kérdésekre keresi a választ, hogy vajon vannak-e olyan beszédhangok, amelyek az egyik vagy a másik nyelv rendszerében nem találhatók meg, mennyire okoz nehézséget ezeknek a beszédhangoknak a megformálása a magyar nyelvtanuló számára és ez a nehézség mikor jelentkezik, a nyelvtanulási folyamat elején vagy inkább a végén. A fejezet tehát összefoglalja a fő különbségeket és kontrasztokat, melyek fokozottabb nehézséget okozhatnak a beszédhangok elsajátításában és kiejtésében a magyartól jelentős mértékben különböző angol hangrendszerben.

A negyedik (*English–Hungarian Grammatical Contrasts: The Verb Phrase*) és ötödik (*English–Hungarian Grammatical Contrasts: The Noun Phrase*) fejezet a grammatikai kontrasztok szinte végtelen tárházából azokat igyekszik bemutatni, melyek nyelvoktatási tapasztalatok alapján a leggyakrabban vezetnek visszatérő hibákhoz a magyar nyelvtanulóknál az angol nyelvi kommunikáció és fordítás során. A két fejezet az igei és főnévi szerkezetekre fókuszál, tárgyalja a grammatikai különbségeket (*grammatical contrasts*), a vonzatok (*complements*), igeidők (*tenses*), módok (*aspects*), a segédigék (*auxiliaries*), statikus és dinamikus igék (*static and dynamic verbs*), a melléknevek (*adjectives*) használata során jelentkező eltéréseket. A szerző külön figyelmet fordít az egyes szám és többes szám eltérő használatára (*noun plurals*), a névelők rendszerére (*article system*), valamint a jelzői szerkezetekre (*modification*).

A hatodik fejezet (*English–Hungarian Grammatical Contrasts: Pronouns and Adverbs*) a névmásokkal és határozószókkal foglalkozik. A fejezet kevés elméleti fejtegetés mellett, túlnyomórészt gyakorlati példákon keresztül mutatja be néhány névmás és határozószó használatának különbségeit.

A hetedik fejezet (*English–Hungarian Lexical Contrasts*) a lexikai kontrasztokkal foglalkozik a magyar mint anyanyelv és az angol mint idegen nyelv között, abból a szempontból, hogy miként befolyásolják ezek a nyelvi és nem nyelvi különbségek a szókincs fejlesztését. A fejezet először körülhatárolja az összehasonlításra alkalmas nyelvi egységeket (*lexical units*). Az első ilyen összehasonlítható egység maga a szó (*word*), ideértve az egytagú és összetett szavakat (*single and compound words*), idiómákat (*idioms*) és egyéb többszavas egységeket (*multiword units*), melyeket a szerző lexikai (*lexical items*) egységként megnevezve különböztet meg az egytagú szótól. A vizsgálandó egységek meghatározását követően a fejezet a lexikai tudás aspektusait mutatja be, majd a szóalakok kontrasztjait, a szavak jelentésbeli különbségeit, és érinti az ekvivalencia témakörét is. A lexikai feladatok előtt még a szinonima (*synonymy*), a hiponímia (*hyponymy*), a meronímia (*meronymy*), a poliszémia (*polysemy*) témakörei is említésre kerülnek, és a fejezetet a speciálisan magyar nyelvtanulókra jellemző, ún. Hunglish jelenségének rövid bemutatása zárja.

A nyolcadik fejezet (*English–Hungarian Phraseological Contrasts*) a frazeológiai kontrasztok címet viseli, mely alatt olvashatunk a többszavas lexikai egységekről.

ről (*multi-word units*), azaz azokról a formulaszerű elemekről (*formulaic sequences*), nyelvezetről (*formulaic language*), melyek rögzült egységek a mentális lexikonban és fontos szerepet játszanak az anyanyelvi szinthez közelítő gördülékeny nyelvhasználatban. Ilyen lexikai egységek az idiómák (*idioms*), a kollokációk (*collocations*), az ikerszavak (*binominals*) vagy háromtagú kollokációk (*trinominals*), a lexikai frázisok (*lexical phrases*) és közmondások (*proverbs*) is. A szerző számtalan példával mutatja be a különbségeket és hasonlóságokat, azok mértékét az angol és a magyar nyelv viszonylatában.

A kilencedik fejezettel (*English–Hungarian Text-Building Contrasts*) a szerző átlépi a mondathatárokat és az angol-magyar szövegépítkezési különbségeket elemzi, tehát a kontrasztív nyelvészetnek már a szövegnyelvészet területéhez is tartozó jelenségeit vizsgálja. Érinti a kontrasztív diskurzuselemzés (*contrastive discourse analysis*), a makrostrukturális kontrasztok (*contrasts in macrostructure*), a kohéziós eszközök (*cohesive devices*) témakörét. Ezután foglalkozik az információ mondathatárokon belüli elrendezésének kérdésével, a szórenddel (*word order*), a fókusszal (*focus*) és a hangsúly (*emphasis*) szerepével a mondattan és a diskurzuselemzés határmezsgyéjén mozogva. A már ismert és az új információ egy sajátos mintázat szerint jelenik meg a különböző nyelveken megfogalmazott mondatokban, ami befolyásolja a szórendet, meghatározza a fókusz és a hangsúly helyét, variálhatóságát. Ugyanígy problémát jelent a magyar nyelvtanulók számára a kettős fókuszú mondat (*clefting*), a passzív szerkezet (*passive*), a előrehozás (*fronting*), az alany és az ige sorrendjének felcserélése, ill. az extrapozíció (*extraposition*) és a szerkezeti kompenzáció (*structural compensation*). Ezekre a témákra mind kitér a szerző, majd foglalkozik a határozószók szórendi helyével, a kihagyás jelenségével nyelvtani, szemantikai és pragmatikai szempontból, valamint a szöveg-szervező kohezív eszközök kapcsán megfigyelhető kontrasztokkal. A fejezet a háttértudás és a sajátos regiszterek szövegszervező szerepének tárgyalásával zárul.

A tizedik fejezet (*English–Hungarian Pragmatic Contrasts*) már a pragmatika oldaláról közelíti meg a nyelvi kontrasztokat: röviden bemutatja a kontrasztív pragmatikát különböző aspektusokból megközelítő elméleteket és tanulmányokat, majd részletesebben kifejti a pragmatikai készségek oktatásának lehetőségeit, módszereit.

Külön értéke a tanulmánykötetnek, hogy nemcsak a nyelvtanárok és nyelvtanulók találnak benne kifejezetten számukra hasznos gondolatokat, példákat, hanem a fordítók is. A szerző külön fejezetet (*Linguistic Contrasts in English–Hungarian and Hungarian–English Translation*) szentel a kontrasztív nyelvészet és a fordítás kapcsolatának, kezdve a fordítás nyelvelméleti megközelítésétől, a fordítástudomány kibontakozásán át a nyelvi kontrasztoknak a fordítás folyamatára gyakorolt hatásáig, a jelentésátvitelig (*transferability*), fordíthatóságig (*translatability*) és fordítói stratégiáig. Nem marad ki a fordítási átváltási műveletek (*transfer operations*) részletes, példákkal illusztrált bemutatása, sem a gépi fordítás (*machine translation*) és utószerkesztés (*post-editing*) területe.

A könyv utolsó fejezete (*General Differences In English and Hungarian*) egyfajta konklúzióként foglalja össze az angol és a magyar nyelv közötti általános

különbségeket, majd a függelékben ad képet a legfontosabb kontrasztív nyelvészeti projektekről, szakirodalomról. Érint olyan tipikus különbségeket, melyek morfológiai, szintaktikai, fonológiai és prozódiai szinten jelennek meg, de foglalkozik a lexikai-szemantikai és szövegszintű, pragmatikai típusú kontrasztokkal is.

A könyv kiemelkedő értéke az elméleti ismereteket gyakorlati oldalról megközelítő számtalan példa és feladat, melyek megoldása az érdeklődő nyelvtanárookra, nyelvtanulókra, fordítókra vagy akár a nyelvészettel foglalkozó szakemberekre vár. Mivel ezekhez megoldókulcsot nem tartalmaz a könyv, a kötet túlmutat önmagán: arra ösztönzi az olvasót, hogy különböző forrásokban kutatva, vagy akár osztálytermi csoportmunkában véleményeket ütköztetve keressen válaszokat.